Адріель ще раз оглянувся на родючі енгадійські винниці.

Тихі оселі братства ессеян, стрункі пальми, лани запашних кущів "хенне" та інших лічничих рослин, що їх плекали ессеяни, тонули в блакитних серпанках далей.

А він, Адріель, як той вигнаний з раю праотець Адам! — мусить покинути цей Едем.

Так постановив Азмавет, пророк [1] братства ессеян.

Дав юнакові іспит: повернутися у світ, прожити там цілий рік. Коли ж за цей час не вгасне бажання служити Богові й не порушить за ту добу присяг ессеян: над усе любити правду, уникати несправедливости, помагати всьому доброму, нікому не шкодити, не відрізнятись нічим назовні від інших людей[2] — Адріеля приймуть до братства "чистих тілом і духом" "ассайя"[3], лікарів-ессеян.

Тільки тоді здійсниться велика Адріелева мрія — відійде він від світу назавжди і оселиться у печерах тієї святої гори, найменння якої означає "Божий сад"[4]...

І серце юнакове повниться тугою, аби він був там, де й "наймудріший з смертних" — той Пітагор [5], якого ідоляне вважають за рівного своїм богам, шукав божеської мудрости, не задовольняючись мудрістю людською...

Але це прийде потім.. нині ж Адріель оглядається на енгадійські самоти.. і на ті два роки, що прожив там такий щасливий — чистий тілом і духом!..

Служив Богові співом і молитвою. Людям — плекаючи лічничі зела, що їх вирощувало братство, за прикладом єгипетських жерців-

терапевтів[7], від яких перейняли й немало приписів та мудрости. Та вправлялися в мистецтві лікування...

Корився всім правилам ессеян: ткав полотно на одежу, виплітав сандалії з пальмових фібрів, працював у садах та огородах, що дають братству чисту поживу[8].

Не вільно бо тим, що "силою духа" лікують тіло й душу, живитися "смертною мукою живих істот, проливаючи їхню кров".

По звичаю ессеян, Адріель виконував завжди свою працю в мовчанні.

З собою нічого не взяв юнак з Енгаді, крім сухої анастатики — дивовижньої тієї рослини єрихонських пустинь, що "спить" без води, немов позбавлена життя. І оживає повна сили — ледве торкнеться її капка роси або води.

— Як дух людський сину, що дає Божої роси, — сухий і мертвий! — сказав Азмавет, даючи Адріелеві цю рослину.

— Нехай буде вона тобі символом. Іди! — Легше пелюстків, що м несе весняний вітер, вилетіли слова із уст пророкових. І, тяжчі за жорна, упали на Адріелеве серце ..

Ішов, не бачачи світу Божого...

*

Високо вже стояло сонце другого дня, коли юнак спинився коло овечої отари. Смачний запах їжі, що її варили вівчарі під ясним небом, нагадував, що від вчорашнього ранку, не їв нічого. Пастухи окинули недовірливим поглядом здорову постать ставного, сильного юнака, що тиняється шляхами у південь без праці..

— Не втрапити б в халепу! Пригостиш такого подорожнього, а він тобі покажеться рабом-втікачем.. І самого тебе до відповіді притягнуть "за вкривання втікача".. Хто сам собі ворог?..

— Іди, хлопче, до винниць! — порадив розважно найстарший з вівчарів.

— Або — найближчого міста.. там і по полудні не бракує праці! Не тільки їжу дістанеш — ще й гріш заробиш...

Малий саме підпасок виймав з попелу підпопельник.

Сперся на руку — а її шкрябнула твердо грудка збитої на камінь сухої землі. Хлопчина відкинув грудку. Та так незугарно, що мало не влучив в подорожнього. Грудка розсипалась порохом біля самих ніг Адріелевих.

Аж сколихнула до дна звикле до спокою серце юнакове та залила всю його істоту терпкістю. Аж заслонила йому та терпкість й караючий погляд старого вівчаря, й до сліз почервоніле обличчя засоромленого підпаска.

Відвернувся й мовчки попрямував шляхом... Додому! Там бо покинув батька.. ласкаву матір.. жонатих старших братів... та маленьку ще сестричку, Меробу, веселу, мов кошенятко...

Летом сріблястих птахів знялися чари дитячих згадок.. Всміхнулось привітне питання:

— Чи ж там — удома! в родині! — були інші хвилини, як тільки щасливі?.. І от він, Адріель покинув цей "дім" на те, щоб Азмавет прогнав його як слугу-нездару, а діти кочовиків кидають в нього камінням...

Спинився від легкого дотику. І очі у вічі вперлись два погляди: Адріелів, твердий й підпасків — боязкий, ласкавий..

Хлопсина простягав подорожньому на долоні підпопельника.. а з ним, немов подавав і своє дитяче серце.. Тільки ж, не звиклий до слів, не знайшов їх. Мовчав.

Каламутниц намул образи піднісся з Адріелевої душі й заслонив йому сором'язливо-боязкий рух та лагідний погляд дитини..

Відштовхнув руку підпаска. Корж покотився по стежці, збитій на камінь. Подорожній мовчки відходив.

А пастушок дивився... дивився йому у слід..

*

Рідний дім відчинив Адріелеві нарозтіж двері й серця. До оселі Ефера разом з сином Адріелем увійшло радісне свято. Та раніш, як вечір накрив садибу Еферову своїм синім крилом, захмарилось небо безжурної радости..

Подали їжу, щоб підкріпився син-мандрівник.

А дорогий гість, немов на висміх матері-господині, відсунув від себе печене ягня, смачних страв не скуштував, вина не напився...

Уломив лише шматок хліба — й попрохав сирої цибулини..

— Добре, що повернув ти, синку! — втішився батько. — Сам я гадав послати до Тиру караван.. Підеш з ним, як відпочинеш — потішишся домом. Треба бо тобі на шлях життя вступити!

— Наше правило забороняє вести торгівлю, — не підносячи очей мовив Адріель . Не вільно нам грошей рукою торкнутись[9].. не сміємо робити праці, що нею можна багатства придбати [10].

Ефер з усміхом спинив синову мову.

— То в Енгаді.. А коли пройшов ти в Енгадійській школі "науку слухняности", то легко звикнеш до "правил" нашого дому, де родині розказую я...

Запала тиша.

Лише сестричка Мерита розплющила оченята й не розуміла, чи тато гнівається, чи жартує...

І розвіялась радість спіткання.. Лягло смушкою чаду раніш, як догорів перший вогонь привітання..

Адріель почув себе чужинцем у гуртку "своїх близьких"-найближчих!

Став самотнім у власній родині.

І якою ж холодною була ця самотність у порівнянні з ясною тишею Енгадійських самот...

Ані молитись, як наказує енгадійське правило, Адріель не міг. Першого ж разу, як голосно заспівав молитви, вчув Еферів голос:

— Личить це фарисеям звертати увагу проходящих на свою побожність! — нагадав синові батько.

— Учить же ессей — як ти це добре знаєш — нічим не відрізнятись від решти людей.

І замовкли Адріелеві уста. А незабаром і серце. Думки звернулись клубочком, як сонний кіт, що лише крізь дрімоту муркоче.. А згодом і цілком перестав молитись Адріель.. Чекаючи на батьків розказ, юнак роздумував: як увільнитись від тієї подорожі до Тиру?

І увесь свій час — нічим не заповнений проводив біля "криниці Олеандрів"..

Тихий згук краплийн, що часами падали в глибінь криниці, заспокоював юнака. Міцний, мигдалевий аромат якраво-рожевих повних квітів, що рясно облипали великі олеандри, від яких криниця дістала своє наймення, не п'янив отруйним диханням, зм'якшений близькістю води та її прохолодою. Немов профільтрований нею, ставав лагіднішим, свіжим і підбадьорював.

Тварин з цієї криниці не напували, щоб не "зашкодила" їм "отруя" олеандрів. Та й були ближчі до пасовиськ зручніші до напування води криниці.

Лише ранком та вечором приходили дівчата, яку вважали у їхніх родинах за "смачнішу"[12]. Одного дня, підходячи до криниці Адріель вчув плескіт води та веселий сміх. Затримався, ніколи бо не приходив сюди у години, коли тут могли бути дівчата. До сміху примішувалось і овече мекання... І раптом на стежку вистрибнуло ягня, а за ним — Мероба. Була мокра, підтикана, як невільниця, що пере, з волоссям, вопним пелюсток олеандрів.

Швидко перебираючи босими ніжками, дівчинка бігла до брата:

— Я хотіла викупати ягнятко! — вказала на свого мазунчика. — Так жарко! Але не можу піднести черпальної посудини. Бач, тільки облилась вся! — обтрушувала мокру туніку й обтирала руки об руно ягнятка, як об рушник.

Та думка дівчатка пурхнула метеликом вже в інший бік.

— Адріель! Дай мені свою "єрихонську троянду" — згадала забавку, що нею її розважав брат.

— Чому кажеш "єрихонська троянда"? — почав викладати Адріель, наслідуючи своїх енгадійських вчителів.

Сів на кам'яну лаву, взяв у руки розквітлу квітку олеандра, що схилилась низько над лавою. І висвітлював, гладячи кінцями пальців рожеві пелюстки.

— Це "єрихонська троянда"[13]. Отця квітка. Ще звуть її "смачна троянда"[14]. А ця — витяг з торбинки, що висіла на його пасі, суху анастатику. — Ця: поглянь! Цілком інша.. вона має корінець, що ним тримається піску... бачиш?

— От і добре, що знаєшся на рослинах! — раптом перервав Адріелеве навчання Еферів голос, з-під низько спущеної на обличчя загортки[15].

Погладив Меробину темну голівку, але не затримав дитини, коли кинулась за своїм ягнятком й обоє зникли у дрібнолистих кущах перців[16].

Ефер сів коло сина й з-під тіні загортки дивився на юнака:

— Ставний.. здоровий... гарний... — коментував мовчки з задоволенням.

І усміх сховався в Еферовій бороді:

— Як я досі не збагнув, чому він не веселий.. й не бажає подорожі до Тиру!

Голосно ж озвався до сина:

— Може, твоя лікарська мудрість поможе нам вилікувати Зінару...

— Іаїрову доньку?

— А її! Пам'ятаєш її? Жоден лік їй не помагає. В'яне дівчина. Ніби вогонь її палить.. Саме як відійшов ти до енгадійських мудреців, причепилась до неї ця неміч.

— Що ж їй болить? — підніс голову молодий лікарський учень, з професіональною цікавістю — не до немічної, але до хвороби.

Ефер знову всміхнувся:

— Мабуть найдужче! — відсутність Адріелева, — додав жартобливо і поклав синові руки на плече.

Адріель увільнив плече з батькової руки:

— Тож не можу помогти їй! Ми, ессеяни, не вступаємо у подружжя...

Еферове обличчя споважніло:

— Спочатку станоь ессеянином, а тоді вже кажи: "ми ессеяни!"

Широкі брови зсунулись під тінню загортки, немов зв'язалися вузлами.

— Мені здається, сину, що ессеянином ти ніколи не будеш! Занадто забуваєш про інших, думаючи всамперед і виключно про себе самого. Ніби, щоб "любити Бога", ти погорджуєш людьми.. —

З хвилину тривало мовчання. Адріель не озвався ані словом.

Ефер підвівся з лави, й не дивлячись на сина, промовив:

— Сьогодні надвечір підеш зі мною до Іаїра...

*

Але не на заручини, не як жених виходив ввечері Адріель з батьківського дому.

Покидав рідну оселю "непокірливий син", що не вмів погодитись з батьком... Мовчки, випростований, стояв Ефер на порозі. Німа його постать ніби говорила:

— Не знаю сина, який не чинить моєї волі!

Мати в сльозах здіймала руки до неба, не слухаючи потішень старших синів своїх, що зі своїми родинами прибули на "заручини" брата...

А мала Мероба бігла дрібними ніжками за братом, ледве вимовляючи з плачем:

— Не любиш нас, Адріеле.. не любиш...

Раптом спіткнулась об коріння старої оливи, що гадами переповзали дорогою. І цілою вагою малого свого тільця впала на землю. Хлипання перейшло в розпачливий, болісний крик, який примусив матір забути

про свій власний душевний біль. Вхопивши Меробу в обійми, віднесла її в дім.

За дружиною увійшов й Ефер й, не оглядаючись, замкнув двері.

В мовчанні розійшлись і сини з родинами.

Тільки прозорий вечір схилився над Адріелем.

Юнак з порожнім поглядом і серцем йшов не спиняючись...

Під ранок — знесилений — впав й заснув сном без видин, без мрій...

Збудило його сонце.

Розглянувся. Ледве помітно стежка вилася між непривітними скелями.. З куп каміння наїжилась кактуси.. Сріблом виблискують на камінням лишайники..

Не помилився: взяв справжній напрям до пустинь над Асфальтовим морем!

Палила спрага..

Ось коли придалася наука терапевтів!

Взглядів серед кактусів "їстивний"! Уломив м'ясистий лист. Обібрав зі скірки, як овоч. І жадібно смоктав прозорий сік[17]. Було його стільки, аж капав на пальці. Уломив ще другий лист... й ще один. Як приємно відсвіжився! Підвівся й продовжував свою путь.

Рістня рідшала. Зникли вже й лишайники. Починались голі піски, спечені сонцем на цеглину...

Торкнув нагло гніду кульку. Вона розсипалась попелом.

— "Содомське яблуко!" — промовив голосно народну назву колоквінти. — То ж Асфальтове море вже недалеко! Там знайде Адріель спокій на самоті! Кожний бо обминає цю "діткнуту божою карою" країну...

Коли ж голод пожене до людей — дістане хліб за працю. Помагатиме "ловцям асфальту"[19], що виловлюють "земську смолу" з хвиль Мертвого моря.

Не поплямить рук "заробітком для наживи"! Візьме лише їжу..

А щоб уникнути марної порожнечі людських балачок, стане з власної доброї волі "глухим і німим" для людей.

— Вітай же, пустиня мертва й німа! Та незабаром переконався, що пустиня не така вже "мертва" й не "німа"...

Всі бо згадки, що хотів їх позбутись, ожили, набули інтенсивніших форм і населили пустиню..

А пам'ять ця — дбайлива господиня! — перебирає їх... розгортає.. перетрушує... І надає їм нової сили.. живішої барви... Вічне товариство тільки свого власного "я" ставало гарячковою зморою.

Щоб наповнити безодню тих безконечних днів порожнечі, хапався праці, пам'ятаюч навчання ессеян: "Біса пригноблення відженеш найліпше працею".

Та в'їдливе ж кодло бісівське! І твердо тримається своєї здобичі! Щоб виплести з пальмових фібрів сандалії та кошика, мусив ходити по ті пальмові листя..

А поки руки плели — щоб виміняти на нове листя, хліб, цибулю, сіль ту свою працю — "біс пригноблення" шепотів:

"Розглянься!.. Хіба ж це енгадійська самота.. Де той затишний твій рай?"

І важке зітхання виривалось з грудей, падало батогом на знесилені руки й волю! — виривало з них працю. Але Адріель борикався. Власне — не він. А його здорова, сильна юність.

"Відпочинок — це переміна праці!" — казала енгадійська мудрість.

І Адріель відкладав плетіння.

Брався за іншу працю: носив до входу в свою печеру каміння. Згромаджував його, щоб було стільки "Скільки днів має рік!"

Щоб відкидаючи "день минулий", бачити скільки ще лишилось "днів іспиту" до повороту до енгадійських самот.. Але, крім днів, були ще й ночі... гірші за дні! Бо відганяли сон від очей, а натомість приганяли хмари згадок, думок.. що втілилися і ставали видинами.. Ледве почнуть зорі ткати свій сріблястий серпанок, а до Адріеля вже летять згуки флейт.. похоронні плачі...

Чи ж би його стару матір ховали?.. Була бо вже в літах. А горе, що причинив їй відхід з дому "непокірливого сина" міг її остаточно підламати.. Але на хвилях Асфальтового моря — там, де у місячному сяйві ясно зазначився та ділитть його на дві частини той білий пруг [20], гойдається, як з воску вирізьблена постать гарної дівчини...

Адріель впізнає в мертвій ту наречену, від якої відмовився, якої не схотів...

І гадом обвивається коло серця думка:

— Це ж ти забив її..

— А що ж? Може, мав одружитися? Я, що хочу бути тільки ессеянином?.. — з досадою думає Адріель. Та скрізь цю досаду проривається розпачливий плач Меробин:

— Не любиш ти нас, Адріеле! Не любиш!..

Юнак хоче прогнати нічні примари молитовним співом: тут ніхто не заборонятиме йому співати!

Але так дивно чужим звучить його голос! І ще дивніше відповідає йому луна — немов сміх, що переходить у плач..

Адріель знає, що ніччю блукають по пустелі гієни й озиваються тим дивовижним сміхом, що переходить у плач...

Зривається з каменем у руці, холодніючи від страху, перед невідомим, що кружляє довкола, але не наближається, чекає.. чекає.. Довго чекає! Аж заясніють небесні простори підбадьорюючим своїм усміхом...

І знову день... спека... палить сліпуче сонце. А "біс полуденний" — на зміну "нічному"! — шепотить до вуха. насуває до думок сто раз повторені спокуси...

Аж гучить в скронях від них!

Але ні: це — людські кроки! Ступають важко, з намагою, двоє людей.. Адріелеві хочеться вигукнути з радості, бігти напроти.. кинутись їм на шию, як братам, як милим приятелям!

Бо вони — люди! справжні, живі люди! — визволять його від всіх тих нічних та денних змар безлюддя...

Але в час спиняється: він же удає глухого та німого!

А кроки вже за виступом скелі.. Вже чує й слова:

— Чому ж ти не сказав мені, Зидане, що йдеш до мужа божого? — уболіває юнацький голос.. Взяв би йому хоч оливи, ісопу.. аби мав він до хліба.

Та знайомий Адріелеві голос "ловця асфальту" Зидана, що найчастіше приходить по кошики, — бо продає їх, коли не має "вловів", — спиняє свого молодшого попутника:

— Скажеш таке: "Мужа божого!" Біснуватого!.. Має бо біса, або й двох бісів! Німого й глухого.. Біс і загнав його в пустиню — молодого, дужого!.. Кажуть люди, ще й заможних батьків сина!...

Обхоплений містичним жахом молодий ловець асфальту чіпляється обома руками за скелю. А його немов хтось штовхає до того "біснуватого", що притягає його, як прірва...

Адріелеву душу обгортає пекуче обурення.

— Він — чистий ессеянин — "біснуватий" для цих людей, що не вміють розрізнити гріх від цноти. І відважуються судити його, не тямлячи ані того, що бачать їхні очі?

І хочеться одним рухом скинути у безодню зі стрімких скель цих непроханих гостей!

Та вчас усвідомлює собі, що він добровільно прикинувся глухим і німим.. щоб уникнути спокус!

І юнак плів далі свій кошик.

— Бач! Ані не чує нас... — підбадьорював свого молодшого товариша Зидан. І кладе перед Адріелем хліб, золотистий вінок цибулі та зв'язані — як сухий хмиз — висушені коріння цикорії.

Адріель киває головою й подає Зиданові кошики.

— Назаретський Раббі, кажуть люди, навчатиме коло Єрихону, — висвітлює свойому другові Зидан. Може, знов розмножуватиме хліб?..

Тож піду з кошиками.. на шматки, що лишаться... Раббі каже збирати їх.. щоб не марнувались.. Дарма, що одним словом творить хліб... без жодної праці.. А в господарстві ці шматки придадуться... маємо бо курей.. ну, й безроги.. Ми нечистого м'яса, само собою! — не їмо. Але бездатні греки та римляни добре за нього платять... От і годуємо безроги... — замирає вдалині Зиданів голос.

Адріель — ще в Енгаді чув про Раббі Назаретського. Але напевно ніхто й нічого не знав.

Тільки те, що мертвих воскрешає.. гріхи прощає... хліб розмножує, вітру й бурі розказує...

Піти б послухати того Раббі? Він бо й всі хвороби лікує.. цікаво, як саме? Але, щоб люди пальцями на Адріеля вказували? Мовляв, "біснуватий" з-понад Асфальтового моря прийшов зцілитись!

Ні! Воліє не бачити Раббі, аби тільки на нього самого, Адріеля, не дивились люди, "як на заклинача гадів!"

*

Коли в купі каміння, що з нього щовечора відкидав "день минулий", лишилось не більш як з десяток камінців, Адріель вирушив зі своєї пустині.

Обминав міста і села. А серце радісно летіло вперед — як молодий назустріч нареченій у день весілля.

Словом привітним, усміхом лагідним зустрів юнака Азмавет.

У мовчанні вислухав все про іспит, що розповів йому учень.

І вгас промінь радости на старечому обличчі:

— Таж не дотримав ти, сину, іспиту, — озвався сумно. — Ще й правило наше порушав..

— Я ж боровся зі спокусою, отче!

— Як той, що зі страху перед життям відбирає його собі власною рукою..

— В пустиню пішов я...

— Щоб зберегти чистоту свою...

— Переступив ти через мертве тіло нареченої..

Адріелем пересмикнуло. З фалд його одежі випала анастатика і відкотилась сухою кулькою під ноги Азмаветові.

— Добровільне мовчання наложив я — як печать — на уста свої.. — боронився юнак.

— Чи на те, щоб словом нікого не ранити? Чи з погорди до ближнього, сину? Не уста — серце твоє було німе й глухе. Душа твоя, як ця рослина — торкнувся пророк анастатики кінцем своєї патериці, — не розквітла в пустині.. Лишилась більш мертвою, як та донька Іаїра, що воскресив її від смерти і марних жалів Раббі Назаретський.. Ми, в Енгаді, мертвих не воскрешаємо. Ледве вміємо помагати хворому тілу. Тож, по правді кажу тобі, сину: не до нас, а до Того, хто мертвих воскрешає, сліпим зір вертає, іди! Послухай науки Його.. подивись на вчинки Його.. Коли ж оживе дух твій й серце твоє — вибери свою путь. Якщо озветься в тобі любов до роду твого — вернись до батьків.. візьми за жінку ту, що воскресив — може, саме для тебе! — Гість Весільний з Кани. Коли ж будуть для тебе братами — ближніми всі, й тужитимеш по Великій Любові — прийди до нас.. Рай бо в пустині, сину, знайде тільки той, хто не принесе до неї весни в серці свойому..

_____

1. "Пророк" був офіціяльним титулом старшого у храмі у єгиптян, від яких ессеяни взяли багато дечого, як то: приписів, правилі і т.п.

2. Правила ессеян — автентичні

3. "Ассайя" — жидівське висловлювання назви "ессеяни", яку прийняли інші народи — не гебрейського племені.

4. Кармель

5. По свідоцтву Ембліха (IV ст. на Р.Х.) "De Pythagorae vita". III. 15.

6. Історично.

7. "Терапевти" називали жерців, які займались виключно лікуваням хворих та приготовленням ліків.

8. Ессеяни не тільки не їли тварин, але й не носили одежі з вовни та взуття зі шкіри. Цікаво, що Пітагор дотримував цих принципів все своє життя, до самої смерти.

9-10. Такі правила у ессеян були.

11. Аромат олеандрів, дійсно, отруйний.

12. На Сході, як і в Еспанії, люди розрізняють "смачну" від "несмачної" води.

13-14. Назви олеандра, вживані в Палестині.

15. Загортку спускали низько на обличчя, щоб захищала від сонця.

16. Не змішувати перців, що ростуть кущами (многолітні!) з однолітньою паприкою, що дає червоні та зелені, також жовті струки. Справжня українська назва паприки — "перчиця". Перець дає круглі зернятка, гострі на смак; деякі сорти мають ці зернятка ще й запашні, тому звуть їх "запашний перець".

17. Такі кактуси ростуть і в Еспанії

18. Мертве море звали також Асфальтовим морем.

19. Шматки асфальту, що плавали Мертвим морем, називали "земською смолою".

20. Цей пруг — ніби від глибокої розщелини на дні Мертвого моря, з якох виступають випари. Так висвітлювали це явище перед якимись 60

чи більше роками, коли бачив його мій вуйко — римо-католицький священик, який розповідав мені про явища, які бачив у Палестині та показував різні фотографії та рисунки, що привіз звідтам. Я сама у Палестині ніколи не була.

(Примітки авторки)